

Centro de Preservación
de la Cultura y Literatura
Aymara - Quechua
CEPCLA

¿Imapaq EBI?

**Jalme Nuñez H.
Juan A. Condori P.
Flor A. Díaz V.**

**CENTRO DE PRESERVACIÓN DE LA CULTURA Y
LITERATURA AYMARA-QUECHUA**

¿Hayk'aqkaman wakcha runa qunqasqa tarikunqa?

¡Kawsachun EBI!

SERIE BIBLIOGRAFICA EBI-II

¿ Imapaq EBI ?

**MATERIAL DE REFERENCIA PARA LOS ESTUDIANTES,
INSTITUTOS SUPERIORES Y DOCENTES PEDAGOGOS EN
EBI**

CEPCLA

Centro de Preservación de la Cultura y Literatura Aymara –Quechua

DIRECTORIO CEPCLA

Lic. David Mauro Quispe Machaca
M.SC. Osacar Mamani Aguilar
M.Sc. Luis Warachi Coila
Dr. Daniel Quispe Machaca
¿ Imapaq EBI?

DIRECCIÓN GENERAL

- Prof. Jaime Núñez Huahuasoncco
j_huahuasoncco@hotmail.com

COORDINACIÓN Y REDACCIÓN QUECHUA

- Prof. Juan A. Condori Palomino
- Prof. César Ortiz Mamani

COORDINACIÓN Y REDACCIÓN AYMARA

- Prof. Flor Azucena Diaz Vilcanqui
- Prof. Juan Machaca Ilaquita

EQUIPO DE COLABORADORES

- Prof. Daniel Nuñez Huahuasoncco
- Prof. Mery Molina Quenta
- Prof. Juan Carlos Supo Yana
- Prof. Dioselina Mamani Andia
- Prof. Marco Ccamapaza Paxi
- Prof. Soledad P. Supo Curo
- Prof. Rosa M. Flores Illacutipa
- Prof. Mary Luz Catacora Murillo

ARTE Y DISEÑO

- Porfirio Calcin Zapana
porfiriocaza@hotmail.com

CONSULTIVO ACADEMICO

- M.sc Luis Huarachi Coila (CEPCLA)
- M.sc. Servaas Maesen (Belga)
- M.sc. Rufino Chuquimamani Valer (Pacha Huñuy)
- Lic. Dionisio Condori Cruz (UANCV)
- Lic. Pedro Pastor Mamani Chahuares (CEPCLA)

LOGÍSTICA

- Fortunata Mamani Humpiri (CEPCLA)

PEDIDOS AL SEDE CEPCLA

Jr. Lima N° 208 Tercer piso Of. 02-06
Teléfono 356854

Tiraje. 1000 ejemplares

Primera edición: Abril 2005

DERECHOS RESERVADOS

COPY REGHT

IMPRENTA

Arco Iris Jr. Fermín Arbulú 251-Puno

YUYARIY

**Siminchis, kawsayninchis
qhapaqyananrayku,llaqtanchis
kuchkachasqa kananta munaspa
Nonato Rufino Chuquimamani Valer
hatún hamawt'aman.**

JUPATAKI

**Aymara markanakasa
jach'anchasiñakapataki,
kipka jakawinakapata taypita,
M. Nelly Ramos Rojas
Maya jach'a yatichiritapata**

PROLOGO

En esta oportunidad nuevamente a nombre de quienes trabajan dentro de la familia CEPCLA y en representación de la misma. Se pone a consideración de los docentes, estudiantes y público en general el ensayo «¿IMAPAQ EBI?» Que responde y explica el marco teórico conceptual de la Educación Bilingüe Intercultural en lengua materna consciente de que el desarrollo de nuestra identidad cultural se encuentra en nuestras manos por lo que el «Centro de Preservación de la Cultura y Literatura Aymara –Quechua» CEPCLA-PERU.; Apoya y promueve la defensa de la cultura andina, contra las segregaciones de la discriminación racial, social, cultural, etc. además es una Institución de Capacitación Docente en Servicio Rural, Educación Bilingüe Intercultural y otros, con el Ministerio de Educación, esta institución cuenta con equipo de profesionales multidisciplinarios y experimentados en capacitación e investigación.

Me cabe felicitar a los profesores JAIME NÚÑEZ HUAHUASONCCO, JUAN ALEXANDER CONDORI PALOMINO y FLOR AZUCENA DIAZ VILCANQUI, Quienes producto de su experiencia ponen al alcance de los lectores el presente texto, esperando la acogida que le puedan brindar las personas de todos los sectores y enfáticamente los herederos de una raza imperial. La igualdad de derechos en el Perú y América son una aspiración de todos; sin embargo son todavía más una promesa que una realidad, especialmente para los pueblos originarios. Nuestras sociedades no han dejado de ser excluyentes de ciertas categorías de personas y pueblos; y continúan dando lugar a la intolerancia, la inequidad y el autoritarismo. Amplios sectores de las poblaciones no ejercen mínimamente sus derechos; otros no respetan los derechos de los demás proclives a la injusticia, los enfrentamientos, la corrupción y la pobreza. Por una educación desde el pueblo para el pueblo y por el pueblo

Lic. David M. QUISPE MACHACA
Presidente CEPCLA-PERU

QALLARIY

Kay kawsana patapi (Pachamama), ackkha runa kawsakunchis, ichaqa mana kuckkachasqachu, kanmi qhapaqkuna, kanmi kamachiqkuna, kanmi runamasi chiqniqkuna, kay runakuna mana allimpi kawsachiwanchis, imatapis maypipis qullqiyuq runallapaq kuchkachakuypas tarikun, qullqiyuq runallatan pipas maypas kasun; urqu urqupi kawsaq runata, yunkapi kawsaq runata, mana chaninchasqanchista uyarinwanchischu, qhichwa runaqa manapis yuyayniyuqchu kasunman hina, mana yachayniyuqpas kasunman hina, paykunamanta pisi umayuqpas kasunman hinata qhawawanchis, kastilla simita mana allintachu runamasinchis riman, qillqan, ñawinchan hina, paykuna niwanchis mana ñawiyuq nispa (Analfabeto) kastilla rimaq runallapis allin umayuq kanman hinamantaq qhawarichipuwanchis, runa siminchismanta p'inqachipuwanchiskama.

Chayrayku kunan llapa runakunaman chayachimuykis kay qillqata, chay EBI EBI nisqata, sut'inyachispa, qankunapis rimaspa llapa runamasinchisman willarinaykichispaq. Ichapascha ñuqanchispaq kuchkachakuy chayamunman (Igualdad de derechos), hinataq llapa umalliqkuna runa simipi uyarinqapas, rimapayanqapas runa masinchistaqa (bancos, jueces, abogados, doctores, policias, autoridades, etc).

Mana Qhichwa simipi rimaykunatataq kastilla simipi allinta rimanallankutaq hinallataq ñuqanchispaq, kastilla simitaqa allinta rimanallanchistaq, chaytan taripasun chay EBI EBI nisqawanqa, llaqta llaqtapi llaki llakilla purikunanchispaq. «Runamasipaqqa runamasipaq hina rimana, mistipaqtaq mistipaq hina rimana; ichaqa mana mancharispa qharihina»

¡MANA QUNQANANCHISCHU!

Ñawpaq pachakuna runasimita rimakuspa allinpi,runamasikunaqa tiyakurqanku, manas yaraqay qarqanchu, nitaq tullukaypis qarqanchu, tatamamanchispaq tatamamankunapas chayhinatapunis kawsarqanku, llank'anapipas llapalla mana chiqninakuspa, takispa,harawispa, tususpa,...Wiraquchaq paqarichisqanman hina, Inti taytaq munayñinman hina, Pacha Kamaq kamachisqanman hina ,...kawsachkaqtinkus; qunqaylla ukhurimuq kasqaku hukhina runakuna kamachikuqtaq kaq kasqa «Francisco Pizarro», paypaq qhipanpitaq Dios nisqaq simin apamuq kasqa «Frayle Valverde»; paykuna riqui intiq wawanta,ñuqanchispa llaqtanchispi kamachikuqta (Inka Atawallpa) «Cajamarca» nisqa sutiyuq llaqtapi hap'ipuq kasqaku, chaymantataq,Qusqu llaqtaman apamuspa qurita mañakamusqaku, haqay tukuy quriwanpis manan chay q'arakuna kusikuqchu kasqaku,aswanta maharikapuq kasqaku, Qusqu llaqtapi wasi wasita yaraqasqa runahina machkhayta qallaripusqaku, runamasinchiskunataq manas imatapis rurayta atispa,waqayllata kacharipunku. Chayllapis Inka wañupun nispa rimayta uyaripunku, ari Inka taytanchista (pecador) huchasapa nispa sipipuq kasqaku, chayta yachaspa llapa suyuntin waqan; ikiraqmi waq runakuna llaqtanchis ukhupi kamachikapunku nispa, makinkupi runa wañuchiq apaykusqa (armas de fuego),paykunas sutiyaichikusqaku Wiraqucha nispa, watan watan runa masinchisqa taruka hina qatispasqa puriq kasqaku llank'anakunaman chaypitaq yawar mayuraq hatariq kasqa, wayqipananchiskunaq yawarninwan.»Minas de Potosí» Putusi quri llank'anapi, pusaq hunu waranqa runakuna wanuyta taripaq kasqaku,chay supaykunaq

kamachinpi.....CHAY RAYKU, runa masita wañuchiqa rikuspa runa masita ñak'arichiqa rikuspa, sayarin suyuntinta qaparispa Manku Inka, Santus Atawallpa, Tupaq Amaru I, Juan Chalimin,Tupaq Amaru II,Pedro Vilcapaza,Mateo Pumacahua, Inka gracilazo de la Vega, Felipe Huaman Poma de Ayala, Luis E. Valcárcel, José Antonio Encinas, José Maria Arguedas, Dante Nava,.....mayraq kanku,llapankuq sutinta qillqayman hinaqa, manan tukuchiymanchu...kunan p'unchawkunataq ñawpaq runamasinkunata qhawarispa llaqtanchis rayku llank'allankutaq Luis Enrique López, Rodolfo Cerrón Palomino, Maria Nelly Ramos Rojas, Oscar Chávez, Dionisio Condori, Rufino Chuquimamani Valer, Daniel Quispe Machacapitachus qunqachkani chhikaqa wakin qillqapicha yuyarisaq ichaqa, aswan achkha runakunan kay EBI EBI nisqata kunan p'unchawkunaqa llank'achkanku chaymanta runa kayniykupi kusikuyku sunquykupas ch'allaq ninankama.

Chay rayku yachachiqmasikuna llapallaykichista yuyarichiykichis, runa masinchiskuna mana chiqnisqa kananpaq, kawsayñinchis kuchkachasqa tarikunanpaq, tukuy sunquwanmi chay EBI nisqa yachachiytaqa llank'ananchis, mana chay llank'ayqa usqhaychu rurakunqa ichaqa watamanta wata purichkanchismi, runa siminchisqa, runa kawsayñinchisqa winachkanmi.

«Allinta yachaspa imatapas rimana, mana yachaspaqa upallalla kana»

«Ama suwa, ama llulla, ama qilla»

«Runa simaqa, runa simi ari»

EBI EBI «Nispa Rimanku» ¿ Imataq Chayri ?

Arí «EBI, EBI» nispa punin kunan qhipa watakunaqa rimakun , chay rimaymi uyarikun, kunan qhipakunaqa wakchapas ,qhapaqpas,yuraq qarayuq runapas, yana qarayuq runapas, mistipas, rinkupas, EBI EBI nispa punin rimanku,chay rayku ñuqa qillqarisaq kay rimaymanta, haqay atún yachachiqta yuyaripa, payqa sutin Nonato Rufino CHUQUIMAMANI VALER, hatún hamawt'a, yachanchis hina hamawt'akunataqa ari yuyarinku kay pachamanta ripunku hina, wañupunku hina, ñuqaykuqa kawsaypi yuyariyta munayku, kay qillqasqanta aswan runamsikunaman taripachispa.

Qhawarisunchis kay rurasqakunata:

Taytanchispas mamanchispas runa simita uyaripa kay pachaman paqarirqanku , chayqa paykunapas chay simita ari rimallankutaq yaqa qanchis watayuq kaspaña yachay wasiman ripurqanku chaypitaq kastilla simita uyarinku, qhipamanqa paykunapas kastilla simipi tukuy imata yachapunku, kaqtaq kastilla simita rimallankutaq suqta watamantaqa ña «Colegio» yachay wasiman rillankutaq chayta qispirquspataq qharipas, warmipas huk «pedagógico-universidad» yachay wasiman ima ripunku chaymanta iskayninkupas kamayuq llusimunku «profesional» chay yachay wasikunapiqa kastilla simillapi tukuy imatapas yachachirqanku, kunankamapas kastilla simillapipuni yachachichkanku.

¿Imatataq chay Yachay Wasikunapiri kastilla simillapi yachachinku ?

Yachachinkuqa, mana yachayñinchismantachu,

kawsayñinchismantachu, aswanpis huk mana riqsisqanchis runakunaq yachayñinmanta, paykunaq kawsayñinmanta; imaynatachus rimana, imaynatachus napayuna, imaynatachus mistikunata manchakuna (Respeto) nispa, imakunatas mana llaqtapi ruranachu chaykunata.

Hinallataq, yachachinku mayqhin hatun suyus imaymanakunata llank'anku, ñuqanchispa Perú suyunchistaq mana atinmanchu nispa, kaqtataq yachachillankutaq, imaynatas wawata uywana, imaynatas warmiwan tiyana, imaynatas t'aqanakuna, tukuy imatapis chay misti runakunaq kawsayñinmanhina:

¿Chayri paykunaq kawsaynillanchu aswan allin ?

Mana hinachu chayqa. Ñuqanchispaqqa kawsayñillanchispuni ancha allin. Hukkunapaqpas siminku rimaymi ancha allin , ñuqanchispaqpas runa siminchis rimaypunin ancha hunt'asqaqa. Huk simikunata mana allinta yachaspaqa pantarqapusunmanpas. Llaqtakunaqa mana hukchu kanchis. Kawsasqanchisqa mana hukchu; rimasqaschis simipas mana hukchu. Chay kawsasqanchistapas, yachasqanchistapas kastilla simipiqa «cultura « ninku , simikuna rimasqanchistataq «lenguas o idiomas» nispa rimanku . chaymi kay Perú mama llaqtanchispiqa tawachunka kuraq simikuna rimakun, kaqtaq tawachunka kawsaykuna riqsikun.

Ichaqa llapapas runan kanchis, chay simikuna rimaqkunaqa rakisqa tarikunchis, mama qucha qayllapi, wakintaq tarikunchis urqu urqupi, achkha simikunataq tarikun yunka ukhupi.

Jóvenes estudiantes del I.S.P. «Alianza Ichuña Bélgica» especialidad Primaria EBI - 2003, realizando trabajos de etnomatemática.

Kastilla simi mana rimaqri, ¿May hinatataq yachay wasikunapiri yachanqa?

Pipas maypiña kaspapas riqsisqanchis simipi rimapayasqaqa imatapas yachallasunmi, kaqtaq kutichikusunpas.

Mana yachasqanchis simipi rimapayasqapas, yachachisqapas mana ari imallatapas yachasunchischu. Aswanpas waqanayasunchisraq, pasaqta sasacharusun, uparaq tukusunchispas.

Chayri, ¿Mayqan simipitaq wawakunapas, waynakunapas, kuraq runakunapas musuq yachaykunamanta uyarinanku ?

Pipas, mamanchispaq yachachisqan simipipunin; chayqa, riqsisqanchis simipi uyarinanchispas rimananchispas qhilqananchispas ñawinchananchispas yuyaychakunanchispas, chaymi ñuqanchisqa hunt'asqataq kosisqataq kasunchis, mana chayqa manchasqa tarikusunman, yachasqanchispas mana rikhurinmanchu.

Yachachiq masikuna, qanquna allinta yachachkankichis, irqikunaqa yachay wasiman chayamun hinaqa, runa simintama riman riki, chay rayku yachachiqkuna ñawpaqta runasiminpipuni wawakunataqa yachachina.

¿Runa similla rimaq runari? ; chiqapunichu pisi yuyanniyuq kanchis ;

Chayqa manan chiqaqchu. Munakuywan khuyakuywan mayqhan simipiña yachachisqapas atillasunmi, yachallasunmi. Runa siminchisqa huk simikuna kikillantaqmi. Runa siminchispiqa tukuy imamanta rimaymi atikullantaq. Aswampas hukuna chay simita rimaqtinchis p'inqachiwanchis, ñuqanchismanta asikunku. Runa similla rimaq runakunaqa manan pisi yuyayniyuqchu kanchis. Kawsasqanchista qhawarisunchis: runa similla rimaqkuna Machupicchutapas Saqsaywamantapas qurikanchatapas, ñankunatapas, chakakunatapas, tampukunatapas, ruraraqanku. Runa similla rimaq runakunan uma tullu p'akisqakunatapas llup'aqku, runa similla rimaqkuna Saratapas, kiwnatapas, Qañiwatapas, papatapas, llamatapas, paquchatapas uywaq kasqaku. Kaykunata uywaspataq ancha allin hap'ikuq mikhuykunata kamaq

kasqaku; chay ukhupin tarikun: ch'uñupas, ch'arkipas, qañiwapas, hak'upas, aqhapas. machiqapas; kaqtaq p'achakunapas, awaykunapas.

Mana chayri, ¿Ima raykutaq rinkukunapas kawsayñinchiskuna qhawaq sapa p'uwchay hamuchkanku?

Chaykunaqa runa similla rimaqkunaq rurasqan qhawariq ari hamunku, runa similla runakunaq chaninchasqan qhawariq ari, runa similla runakunaq uywa uywasqan qhawariq ari, runamasiq imaymana yachasqankunata qhariq ari,.....paykunaqa riki «turista « nisqa sutiyuq, achkha qullqiyuq, q'ala imachus kan llaqtanchiskunapi kan chaykunata qhawaripa k'ancharichikuspa (tomando fotografías) llaqtankuman kutipunku.

Mana chayllapaschu, hinallataq paykunaqa allinta yachaqawanchis (nos estudian) imaynatachus kawsasqanchista, imaynatachus urqupatakunapi tiyasqanchista, imaynatachus, qucha patapi kawsasqanchista, imaynatachus qasa killapi tiyakunchis, imaynatas tusunchis, imaynatas takinchis, q'ala chaykuna qhawariqmi ,ari paykunqa chayamunku.

¿Runa similla rimayri huchachu ?

Runa similla rimayqa manan huchachu, tukuypas mamanpa yachachisqan simillapipunin rimanytaqa qallarinchis, chay qhipamantañan huk simikunatapap yachallanchistaq, qhawarisunchis kastilla simi rimaqlla runakunaqa chhaqay España nisqasutiyuq llaqtapin kawsanku, paykunaqa allinta tiyakunku siminkuta rimakuspa, kaqlataq JAPON nisqa sutiyuq llaqtapas tukuypaq riqsisqan manchasqa ima, wapu qulqiyuq, imaymanakuna

ruraq kanku ichaqa paykunaq siminta rimaspa mana kastilla simitachu nitaq qhichwatachu, paykunaq simillankutapuni, kaqlataq ñuqanchispallaqtanchishina, waqcha nisqa kallantaq CHINA nisqa sutiyuq paykuna kunanqa kusatapuni hatarichkanku ,imaymanata ruraspa, imaymanata llank'aspa, lliwsuyukuna paykunamanta rimanku, yachachiyñinkupas wapullana, ichaqa paykunaq siminkupipuni, mana kastilla simipichu, nitaq qhichwapichu, nitaq aymarapichu, nitaq Ingles nisqa simipichu, paykunaq simillanpipuni rimakunku. Paykunaqa waputa yuyarinku tatankupa tatamamankuta, simintapas manapuni hayk'aqpas qunqankumanchu, chayri ima huchataq kanman runa siminchis rimayri, aswanpis munay kawsay kapunman, chhikaqa runa siminchistaqa mana mancharispa rimakunanchis, aswanpis waq simikunataqa yachaqaanallanchistaq imatachus rimanku, imatachus yachanku, imatachus munanku, chaykuna yachanapaq.

Machu Picchu - Cusco

**Runa simi, rimaq runakunaq
llank'asqanmi kay munay
chiqaskunaqa. Manan maypipas
kanchu Kay hina kikin sumaq
llank'asqakunaqa**

Sillustani - Puno

¿Chayri Imapunitaq chay EBI EBI nisqari ?

**Chayqa yachaymi, chay yachaypin
uyarinanchispas, rimananchispas, qillqananchispas
ñawinchananchispas, yuyaychakunanchispas tayta mamanchispa
yachachisqan simipipuni, kay llaqtanchiskunapiqa huk
simikunatapas rimallankutaq, chay simikunatapas yachayta
atillanchistaq, chay raykun kunan qhipakunaqa yachay
wasikunapiqa kastilla simita yachanallanchistaq, qhipamanqa
kastilla simipi tukuy imatapis yachayta atillanchistaqmi.**

Señorita estudiante haciendo uso de la informatica (Ichuña - Moquegua)

Chayri ¿Imakunataq runa simipipas kastilla simipipas yachasunri? Llapan yachay wasikunapin uyarinanchispas rimananchispas qillqananchispas ñawinchananchispas yuyaychakunanchispas iskaynin simipi runa kawsayninchismantataq, runa yachayninchismantataq hukkunapa kawsayninmantapas; chaykunataqa allin kawsayta machkhaspa chay rayku chay EBI EBI nisqaqa.

Iskay simipi iskay kawsaypi yachaymi; kastilla simipiqa «EDUCACIÓN BILINGÜE INTERCULTURAL «nisqa sutiyuq, chaypiqa ñawpaqta kastilla simitaqa uyariyaraq yachachiwanchis. Chaymantaqa rimaytañataq, runa siminchispiñataq qillqaytapas ñawinchaytapas atispañaqa qhipamanqa kastilla simipipas atillanchistaq qillqaytapas ñawinchaytapas.

Prof. Patricia Supo Curo; realizando talleres en EBI con niños y niñas de los PRONOIS

El CEPCLA, practatiza la teoría de la EBI en las aulas y la comunidad, desde el nivel inicial hasta el superior.

¿Imaraykutaq chay yachayri mana llapan yachay wasikunapichu rurakun?

Kay Perú mama llaqtanchispiqa kanmi Mama Kamachikuy, kastilla simipiqa **CONSTITUCIÓN POLÍTICA DEL ESTADO** nisqa sutiyuq, chaypin kamachikuykuna kan, chunka qanchisniyuq kamachikuyninpin nin «.....ñawsa kaypas, ruqt'u kaypas, mana simiyuq kaypas chinkananmi. Kaqtaq kallantaqmi Imata yachanina kamachikuq «**LEY GENERAL DE EDUCACION 28044**» chaypin inskay chunka kamachikuyñinpi (art. 20) iskay simipi, iskay kawsaypi q'ala yachaywasikunapi yachachina. May llaqtapipas yachachiyqa iskay simipi iskay kawsaypi kanan «Chaypachaqa ñuqallanchismanta ari kay runa siminchis maykama yachachiyas. Runa sunqu runakunaqa runa simipi ari yachay wasikunapipas (jardín, escuela, colegio, pedagógico y universidad). Tukuy imata yachachinanku.

Jóvenes estudiantes en pleno proceso de formación en Educación Bilingüe Intercultural (ISP «A I B») - Moquegua

Mana allin chu kastilla simillapi yachachiyqa. Chaykuna ruraqkunaqa runa siminchista sarunchakunku, runa simi rimaq runakunata allquchakuwanchis. Kay mana allin kawsayta ari tikrananchis, chaymi iskaynin simipipuni uyarinanchispas rimananchispas qillqananchispas ñawinchananchispas yuyaychakunanchispas, kaqtaq kawsayninchiskunapas yachayninchiskunapas mana chinkananchu, chay rayku ari, iskay simipi iskay kawsaypi yachaytaqa ñawpaqman hurqunanchis, kaqtaq chay llank'aykunapi yanapanakunanchis.

Kay p'unchawkunaqa iskay simipi iskay kawsaypi yachachikuykuna llapan llaqtakunapaq kamachikamun; ñuqanchismi, runa simi rimaq runakunan chaykunataqa mana hunt'ayta yuyarichischu, manataqmi hunt'akunantapas munanchischu, chayqa kawsayninchis yachayninchis saruchakuymi.

Prof. Jaime Nuñez H. (Ponencia: Educación Bilingüe Intercultural como alternativa de desarrollo) Sandía - Puno.

Runa siminchispas runa kawsayninchispas mana munayqa, mamanchis mana munaywaymi ninakun. May ñawpaqmantaña iskay simipi iskay kawsaypi yachachisqaqa kay p'unchaykuna ; Imaraq kasunman karqan! Chaykunamanta mana llakikunanchispaqqa hukkunatapas wawanchiskunatapas runa siminchistaqa yachachinanchispuni, chaymi runapaqqa allin kanqa chaytan munanchis.

ISKAY SIMIPI YACHACHIQ MASIKUNA

Kay EBI nisqa yachachiytaqa amaya kamichata hinachu khawarisun, amaya qullqi raykullachu llank'arisun, amaya qatisqa hinachu purisun, allinta qhawarinchis hinaqa; kay EBI EBI yachachiyqa, ñuqanchishina runa masirayku, yawarñinichisrayku, sutinchisrayku, llaqtanchisrayku. (Por nuestra raza, por nuestra sangre y por nuestra cultura) Chhikaqa nisunmanmi kay EBI EBI yachachiyqa, yachachiqkunaq sunqunmantan lluqsin, tukuy kallpawan llank'anapaq, wawanchiskuna rayku, runamasikunaq wawankunarayku; chay EBI EBI, manan kamachichu, wakin yachachiq masikunaqa mana munaqtahina llank'achiwanku nispa rimanku, chhaqay « MED, DINEBI, DRE, UGEL» kamachikamun nispa rimanaqanku, manapuni chay allinchu, aswanpis ñuqanchismi chay EBI yachachiytaqa llapapaq mañakunanchis kawsayñinichis siminchis mana hayk'aqpas chinkanapaq hinallataq qhapaqyanapaq.

Prof. Jaime Nuñez H.
Proceso de capacitación con docentes de la RED Educativa Crucero - EBI 2004

Kunataki EBI ?

FLOR AZUCENA DIAZ VILCANQUI

¿kunawraskamasa jiwasanakaxa armanukutañani?

¡ Jallalla EBI !

¿KUNATAKISA EBI SATA UKA ARUXA?

¡ Janiwa armt'añasakiti !

Jaya pachanakatpachwa nayra jaqinakasaxa, sapuru jakawipanxa sumakiwa jakasipxiritayna, jani ch'axwasa, nuwasisa, uñisisa, jani ukasti yanapt'asisa maynita maynikama sapa lurawina, ukhama qullu pampa Perú jaqinakana arupa arsusa, ukasti aymara arurakiwa.

Uka qhipanakatsti, akatjamatwa, maya jani uñt'ata janq'u jaqinakawa purinixatayna jaya markata, jupanakasti mayja aruni, jakawini amuyt'awinipxanwa. Ukhamawa uka janq'u jaqinakaxa wiraxucha awkjamawa jawsayasipxiritayna taqi pampa qullu markachiri jaqinakanpi.

Purinixataynawa qullqi utjatapa yatisina Perú markasana, kunatixa munapxanwa apsuña taqpacha quri, qullqi qhuya manqhanakata, jaya markaparuru apasiñataki. Jikxatañatakisti, taqi Perú markana p'iqt'irinakaruruwa nayraqata jiwayapxana.

Ukatsti qalltapxataynawa qullasuyu jach'a marka apnaqaña munañaparuru, jiwayasa khitinakatixa jani phuqkana arunakaparuxa, munañaparuru ukaru.

Ukxarusti juk'ampi jani walt'awinakana, t'aqisiñana uñjasipxana taqi Perú jaqi markachirinakaxa. Walja jila kullakanakasawa jiwayata uñjasipxana uka pachanxa, kunatixa jupanakaxa arsusiña, sayt'asiña munapxana ukata.

Kunawrasati markasanxa, uñstana jach'a p'iqt'irinaka ukawrasaxa, jupanakawa wali ch'axwañaruxa puripxana uka

janq'u jaqinakampi, ukhamawa markachirinakaxa sartasipxana wali ch'amanpi, mayacht'asisa uka janq'u jaqinakaru wiñaya jaqsuñataki Perú markasata. Uka pachanxa walja t'aqisiwi maranakatwa, jalaqtaña jikxatapxatayna janq'u jaqinaka amparanakapata.

Ukhamawa taqi luratanakasa jakawinakasaxa uka pachanxa jiwayatawa uñjasina. Jichha urunakansti, lurawinakasa jakawinakasaxa wasitatawa sarti, aymara jaqinakana amuyt'awipa, lurawipa jakawipa, janiwa wiñayataki chhaqtkataynati, jani ukasti wali ch'amampiya jichhurunxa sartaski, jakawisanxa uñjasktanwa maya sartawi, mayacht'awi aymara jaqinakjamaxa, kunatixa aka pachamama uraqixa jiwasanakankiwa janiwa khitisa aparkistaspati.

Prof. Flor A. Díaz, junto a niños y niñas aymaras (Chucuito - Puno)

Jichhaxa, jiwasanakansituwa, amparanakasankiwa markasana sartuwipaxa, jiwasanakaruwa wakt'istu chiqpacha arumpi, jakawimpi nayraru markasa aptaña, taqiru ist'ayasa, yaqha masi jaqinakasampi parlañasa, kunatixa qhipa urunakansti, jach'a ch'ullqi markañapataki.

Jiliri p'iq't'irinakasarusa ist'ayasiñasawa, janiwa khitisa isk'achkistaspati, kunjamati taqpacha jakasiri aka Perú markasanxa, kpkakipxtamwa, janq'usa, ch'iyarasa, puyrisa, qamirisa, taqiwa maya wawakiptanxa aka jach'a pachamama uraqisana. Ukhamaxa apxaruñani amparasaru jiwasana jakawisa.

¿KUNASA EBI SATA UKA ARUXA?

EBI sata uka aruxa ma suma wakisiri qhananchawiwa, yatiqaña uta kankaña tuqita, ukasti wali jach'anchata, ch'amañchataskarakiwa kipka yatichirinaka taypita, kunatixa jupanakaxa walrakwa yanapt'aña munapxi ukata, ukhama uñjasi jichhurunakanxa.

EBI sata uka aruxa, saña muniwa, paya jakawita, aruta chikpacha aski yatiqaña aymarata ukhamaraki kastilla jaqina arupata, kunatixa aka yatiqawimpixa muntanwa, nayrakataru sartuña wali ch'amampi yatiqaña utanakana taqi marka markachirinakampi, qhipuruna suma jakawi jikxatañataki.

Yatiqaña utanakanxa imilla, yuqalla, wawanakaxa aymara arupatwa yatiqapxañapaxa, uka kipkarakiwa chikpacha yatipxañapa kastilla jaqina arupa, kunatixa wakisiwa ch'amañchaña kipka jakawipa aymara ch'ullqi

jaqinakpaxñaanakapataki qhipa uru jutirinakana. Yatichirinakaxa, aymara wawanakana arupwa parlapxañaapa yatiqana utanakana, ukampirusa, taqi yatichañanakasa qalltapxañaapawa kipka wawana utjawipata, arupata, kawkinti wawaxa jakaskixa ukata.

Kastilla jaqina arupaxa, janiwa uñt'aña munkiti walja mayja mayja utjata arunaka Perú markasana.

¿Kunsa jikxatañanixa EBI ukampixa?

Nayra jaqinakasana jakawinakapa amxasiñataki, jach'añchañataki, jani armanukuñataki.

Suma jakawi kankaña jikxatañataki.

Kastilla jaqina arupa ratuki yatiqañataki.

Prof. Juan A. Condori Educación Bilingüe Intercultural en las aulas

Kunatixa EBI ukampixa muntanwa, jach'anchaña aymara wawanakaru qillqaña ukhamaraki ullaña kipka arupata. Akasti taqi yatiqaña utankiri wawanakatakiwa, ukxarusti jupanakaxa yatiqapxarakispawa kastilla jaqina arupa.

Jakawinakapa nayraqataru aptaspa, qhipuruna ch'ullqi jaqinakañapataki, jani chhaqtañapataki.

Yatichirinakjamaxa walwa jach'añchañasaxa aymara markasxa kunatixa amparanakasankiwa markasana sartuwipaxa, ukhamaraki jutiri urunakana aymara wawanakasansa. Perú jach'a suyusaxa qhipurunxa mayjañapawa, janiwa nayra pachanakjamañapakiti jani ukasti jiwasanakawa p'iqt'añasaxa suma jakaña jikxatañataki.

Perú markasanxa utjastanwa walja mayja mayja jakawini jaqinaka: suni junt'u uraqina utjasirinaka, thaya pamapa qullu uraqina utjasirinaka, lamara quta thiyana utjasirinaka ukhama. Taqinisa mayni maynikama jakawisanxa yanapt'asiñasawa jani uñch'ukisisa uñisisisa, walxa munasiñasaxa aka jakawina jakañataki.

**¿Hayk'aqkaman
wakcha runa qunqasqa
tarikunqa?**

¡Kawsachun EBI!

**¿kunawraskamasa
jiwasanakaxa
armanukutañani?**

¡ Jallalla EBI !

Niño quechua declamando un poema; en la Comunidad Campesina de Rukus Azángaro (Primer concurso de poesía en L1 y L2, organizado por el CEPCLA)

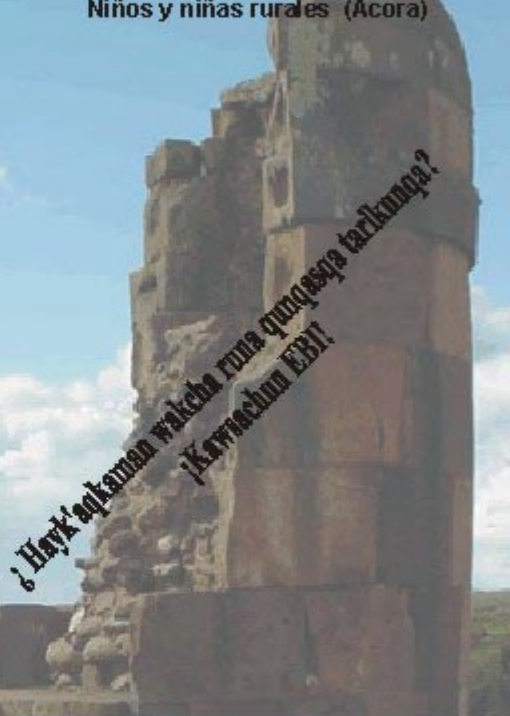
Proceso de Capacitación EBI 2004

Niños y niñas rurales (Aora)

Docentes seleccionados EBI 2004 - Arapa, Chupa (Azángaro)

M.P. ARICO, I.P.E.S. J.R. F. EDWIN ARBULLU 251 - PUNO

Niños y niñas aymaras

Grupos de interaprendizaje - GIA
RUKUS - AZANGARO